

PROSTOR

Monika MacDonagh-Pajerová

VEZMĚTE S SEBOU KVĚTINU!

Deníky a vzpomínky z let 1980–1990

Monika MacDonagh-Pajerová

Vezměte s sebou květinu!

Deníky a vzpomínky z let 1980–1990

Monika MacDonagh-Pajerová

VEZMĚTE S SEBOU KVĚTINU!

Deníky a vzpomínky z let 1980–1990

PROSTOR | PRAHA | 2014

Věnováno mým dětem, Emičce a Tomíkovi

© Monika MacDonagh-Pajerová, 2014

© PROSTOR, 2014

ISBN 978-80-7260-309-1

OBSAH

<i>Úvodem [Jan Šulc]</i>	//	11
<i>Proč se vracet k deníkům?</i>	//	13
1980		
<i>Rok, kdy všichni odešli</i>	//	28
1981		
<i>Navždy zpátky</i>	//	53
1982		
<i>Rodina v rozkladu</i>	//	65
1983		
<i>Kam dál?</i>	//	74
1984		
<i>Na filozofickou fakultu</i>	//	80
1985		
<i>Zbyly obaly z kytěk na peronu</i>	//	90
1986		
<i>Takový hudební ro(c)k</i>	//	98
1987		
<i>Deprese ze svobody – do Švédska</i>	//	117
1988		
<i>Moje Emička – na cestě k listopadu</i>	//	151
1989		
<i>Rok zázraků</i>	//	184
1990		
<i>Francie, skok do neznáma</i>	//	275
<i>Poděkování</i>	//	281
<i>Jmenný rejstřík</i>	//	282

Úvodem

[JAN ŠULC]

Každá generace má životní zkušenost, kterou jen velice těžko sdílí s generacemi novými. Vnitřní prožitek a pod kůží cítěnou atmosféru doby lze jen obtížně vyčíst z prací historiků či z toho, co z uplynulé doby zbylo – fotografií, tiskovin, televizních či rozhlasových záznamů. I zkušenost studentské generace roku 1989 se po čtvrtstoletí stala zkušeností historickou – a myslím, že právě to vedlo mou spolužačku Moniku k tomu, že se rozhodla literárně zpracovat a zveřejnit své deníkové záznamy z osmdesátých let. V nich je zachycena atmosféra tehdejší doby, chování lidí i životní dilemata, která museli řešit.

Snad právě v deníku, žánru nejintimnějším, se lze se vzdálenou dobou setkat nejbezprostředněji. Musíme mít přitom na paměti, že osobní i generační výpověď spjatá s významnými historickými zlomy může mít podoby velmi různé: románu (*Mámení po převratu* Edmonda Konráda, *Zbabělci* Josefa Škvoreckého, *Nezvěstný* Egona Hostovského, *Život je jinde* Milana Kundery, *Motáky nezvěstnému* Karla Pecky, *Loutky boží* Zbyňka Benýška), souboru publicistických článků (*Třásničky dějinných dnů* Richarda Weinera), novely (Škvoreckého *Konec nylonového věku*, *To, co se sem nehodí* Jaroslava Jeronýma Neduhy), básnické skladby (*Zahradníckovo Znamení moci*, Vokolkovo *Hic iacet*), povídkového souboru (*Má veselá jitra* Ivana Klímy) či právě deníkových záznamů (*Deník* Otty Wolfa, *Celý život* Jana Zábrany, *Otevřený deník* Jana Vladislava).

Monika si své deníky vedla od roku 1980, tedy v době, kdy se jí situace u nás jevila jako zvlášť beznadějná – čestní a stateční lidé byli pronásledováni, vězněni a nuceni k vystěhování ze země. K zpracování svých zápisků se odhodlala před třemi lety, v době, kdy zemřelo v krátké době po sobě několik z nich. Byli to muži a ženy, jež byli po dobu více než třiceti let vzory občanské odpovědnosti nejen pro Moniku, ale i pro mnoho jejích vrstevníků. A Monika jako by chtěla v náhlém okamžiku bolesti provždy zachytit svou křehkou vzpomínku na ty, kteří se nikdy nevzdali svého snu o svobodě – na Jiřího

Němce, Stanislavu Karáskovou, Jiřího Dienstbiera, Věru Jirousovou a další.

Není pochyb o tom, že smrtí Ivana M. Jirouse, Jiřího Gruši a Václava Havla v roce 2011 se v české společnosti cosi navždy symbolicky uzavřelo. Byla by však velká chyba chápat jejich životní dílo jen jako cosi již navždy patřícího do minulosti. Všichni tři byli příkladem toho, že něco dobrého a cenného veřejně pro svou obec dělat má smysl vždy, i v situaci, která se může jevit jako na první pohled zcela beznadějná. To je to hlavní, co se mohou od Václava Havla a jeho přátel učit i dnešní děti studentů z roku 1989.

Po velkém vzepětí nadějí a citů se u nás často vracíme z veřejného prostoru zpět do svého světa soukromého. Je při tom dobré vědět, že v naší zemi žili a žijí i lidé, kterým není jedno, co se kolem nich děje, a nebojí se ze svého soukromí vystoupit. A že je stále živá naděje, že vzácní lidé, které Monika ve svém literárně zpracovaném deníku zachycuje, budou mít své následovníky i v generaci svých vnuků.

Proč se vracet k deníkům?

15. července 2011 ve starém domě u Děčína

Je to dávno, co jsem se tady v malé dřevěné chalupě narodila. Na hranicích s Německem, uprostřed lesů a skal, svojí vyděšené mámě a popletenému tátovi. Bylo jim osmnáct let, protloukali se v pohraničí...

(Moje máma Olga Janovská /1947/, později Pajerová, později Sozanská, vystudovala biologii a pedagogiku na PaedF UK a psychologii na FF UK, dlouhá léta psycholožka v Poradně pro rodinu a manželství, později zakladatelka a ředitelka nadace Hestia - Národní dobrovolnické centrum.

Můj táta Otakar Pajer /1947/ vystudoval speciální pedagogiku na PaedF UK, ale celý život se profesionálně věnuje fotografii - hlavně krajiny, architektury, interiéru. Jako výtvarný redaktor Pressfota před rokem 1989 pomáhal publikovat Janu Reichovi, Zdenku Feyfarovi a dalším režimu nemilým výtvarníkům.)

Protože neměli peníze ani bydlení, byli rádi, že na jaře 1965 se štěstím odmaturovali na gymnáziu v Mělníku a na svoji vysněnou Prahu už museli zapomenout. Táta svázel dřevo v lese a schovával se před válkou, máma se starala o mě a o chalupu a o tátu a o jeho bratra Alana - ten totiž utekl za nimi. V létě a na podzim, když se do té barabizny nastěhovali, to mohlo být romantické.

Zima ale byla krutá. Mrazy strašné, závěje sněhu, pořád se jen štípalo dříví a přikládalo do velké pece a zase štípalo.... Byli všichni tři seshovani v jedné místnosti v přízemí - a tam, pod jedním z velkých trámů, jsem se přes tátovo úpěnlivé „Olinko, spi, to bude dobré“ jednoho lednového rána mámě narodila.

Výhled z naší vesnice do krajiny v Německu.
Foto rodinný archiv

Česko-německé pohraničí na dobové pohlednici.
Foto rodinný archiv

Kaple sv. Jana Křtitele (z r. 1744). Foto rodinný archiv

Táta a máma v šedesátých letech. Foto Alan Pajer

Autobus z Děčína nemohl v noci sněhem projet, telefon byl ve vesnici jeden bůhvídkde, a tak novopečený, teprve sedmnáctiletý strýček Alan běžel a běžel, prý v tom šoku bez bot, pro pomoc a pro sanitku do vedlejší vesnice.

(Můj strýc Alan Pajer /1948/ studoval v Děčíně polygrafii. Vášnivě fotografoval – hlavně reportáže, umělce, rockové kapely. Po listopadu 1989 také politiky. Byl jedním z fotografů Václava Havla během jeho prezidentování.)

Táta na tom zřejmě nejlíp, takže pořád dokola ohříval hrnce vody, jak někde vyčetl, a tak máma rodila sice bez odborné pomoci, zato v mraku

Svatba mých rodičů v roce 1965 (zleva svědkyně Anna Havlíková, babička

Alenka, máma Olga, táta Ota, babička

Olga, dědeček Petko). Foto Alan Pajer

Teta Saša a strýc Alan na zadní zahradě naší chalupy. Foto Ota Pajer

Rodina u ohně (zleva teta Saša, manžel babičky Alenky Karel, já,

babička Alenka, strýc Alan, táta Ota, máma Olga). Foto rodinný archiv

Saša a Alan po padesáti letech... Foto Monika M. Pajerová

Máma Olga s taškou, v tašce já (r. 1966), u hřbitova za vesnicí. Foto Ota Pajer

páry. Slyšela pak první ranní autobus, který kolem nás projel, což by znamenalo, že jsem se narodila 8. ledna 1966 kolem 4 hodin 30 minut ráno.

Ted' sedím na zahradě před tím domem z roku 1774, můj manžel Peter radostně seká trávu, náš syn Tomík mu usilovně pomáhá a těšíme se, že za námi přijede Emička.*

(Moje dcera Emma, řečená Emička, po otci Smetana, vystudovala s vyznamenáním Institut politických věd v Paříži, působí jako moderátorka, herečka a zpěvačka. Veřejné dění se jí na názor neptalo a dolehlo na ni dávno před listopadem 1989.)

** Můj manžel Peter MacDonagh (1968), vystudovaný historik z Cambridge, poradce irské středové strany Fianna Fáil - ve vládě i v opozici. Naštěstí pro mě už třináct let pracuje převážně z Prahy, do Dublinu jezdí na pracovní porady a za irskou částí rodiny.*

S tátou a Alanem u loděnice na Labi. Foto Olga Pajerová

S tátou a mámou u Labe. Foto Alan Pajer

*S malou sestrou Káťou.
Foto Ota Pajer*

S malou Káťou a tátou v Krkonošské ulici. Foto Ota Pajer

Je totiž léto a my jsme na naší milované chalupě, která je možná jediným jistým bodem v mém vesmíru.

Jsem spokojená manželka Petera, hrdá maminka Emičky a Tomíka, se střídavým úspěchem hodná dcera mámy a táty a snaživá sestra Káti, která se tu jedno léto málem utopila, protože jsem ji neuhlídala a od té doby už to tak zůstalo – já snaživá a provinilá, ona na mě často naštvaná. To, že mi bylo šest a jí rok, na věci bohužel nic nezmění. Ještě se mi o tom malém tělíčku zdá, jak plave na hladině.

(Moje sestra Kateřina Pajerová /1971/, později Jacques, vystudovala na FF UK germanistiku a politologii. Působí v oblasti ochrany lidských práv a ekologie. Dříve poslankyně za Zelené, teď Liberálně ekologická strana.)

Vezmeme-li v úvahu ten riskantní start do života, moje chatrné zdraví a zvláštnosti naší rodiny, dá se říci, že přesto se mi všechno důležité víceméně povedlo. A přece – jako bych už nějaký čas v duchu přešlapovala.

S malou sestrou Káťou. Foto Ota Pajer

S Káťou v Krkonošské ulici. Foto Ota Pajer

*S mojí velkou Emičkou.
Foto Peter MacDonagh*

*S manželem Peterem před chalupou.
Foto Emma Smetana*

Naše rodina (zleva já, Emička, Tomík a Peter). Foto Nina Jacques

Víc vzpomínám, hledám dávné souvislosti, smysl toho všeho. Najednou často pochybuji, přehodnocuji věci, které se mi dosud zdály jasné a vyřešené.

*„To víš! Prostě krize středního věku,“ řekla mi moje oblíbená terapeutka, věrná kamarádka Kačenka.**

„To víš! Nová normalizace. Zpochybňuje to naše jistoty, všechno, co jsme považovali za jednu vybojované,“ řekli mému srdci milí přátelé historici.

*(Čtu právě Fedora Gála** a vidím, že přemýšlí podobným způsobem, ovšem krizi středního věku má ten šťastlivec zřejmě až v 63 letech: „I tu naši slavnou revoluci jsme dělali s tolika chybami!“*

Jeho Krátká dlouhá cesta je taky o tom, co vlastně v životě člověka zůstane jako trvalé, důležité, to, co má smysl... Vydává se po stopách svého tatínka, kterého členové SS na pochodu smrti zastřelili, protože nemohl dál. Bylo mu 35 let, byl to milý a šikovný člověk a Fedor ho nikdy nepoznal. Narodil se své utržené mamince v Terezíně.)

** Kateřina Chvalovská (1966), později Krylová, vnučka legendárního plukovníka Chvalovského. Potkaly jsme se na gymnáziu a už jsme se nerozešly. Vystudovala PF UK a pracuje jako právnička Muzea hl. m. Prahy.*

*** Fedor Gál (1945), sociolog a publicista. Nejvýraznější postava Verejnosti proti násilíu (slovenské obdoby Občanského fóra), která vedla sametovou revoluci na Slovensku. Žije a píše v Praze.*

Desáté narozeniny v Krkonošské (zleva Káťa, táta, máma a já). Foto Alan Pajer

Prouzkovaná rodina (Peter, Tomík a já). Foto Emma Smetana

Táta a máma. Foto Alan Pajer

Babička Alenka na zahradě. Foto Ota Pajer

Babička Alenka s manželem Karlem před chalupou. Foto Ota Pajer

Rozhodla jsem se letos taky vrátit zpátky – v čase i v prostoru, vytahat desítky malých i velkých sešitů, do kterých si víc než třicet let někdy pečlivě, často nepořádně zapisuji – sebe, rodinu, přátele. Třeba něco zjistím, třeba to trochu rozmotám.

„A když ne, děti budou mít vzpomínku,“ jak říkávala zasněně moje milovaná babička Alenka, maminka mého táty. Ta moje krásná, laskavá, hodná babička. Ta, co mi od dvanácti let tak hořce chybí.*

17. července 2011, neděle

Sedíme jako obvykle na zahradě, právě jsme poobědvali a užíváme si s Peterem pravou kávu ze starého kávovaru. Kolem dvakrát přejde dvojice starších lidí, ostýchavě nahlízejí do zahrady, jako by se chtěli na něco zeptat. Peter si jich všiml: „Počkejte, zavolám manželku, umí německy...“

Jdu k vrátkům, asi se ztratili, potřebují poradit. Stará dáma praví:

„My bychom si rádi vyfotografovali váš dům, bylo by to možné?“

„Jistě, samozřejmě, pojd'te dál.“

Můj rodný dům je krásný, starobylý, černobíle natřený, jako z perníku a cukru, bodejť by se turistům nelíbil, říkám si pyšně...

A pak ta paní bez varování řekne: „Víte, já jsem se v tom domě narodila...“

Strnu a zašeptám: „Ale já taky...!“

„A můj tatínek a můj dědeček se tady taky narodili, tady v té kuchyni,“ dodá ona...

* Moje babička Alena Rothová (1924–1978), později Pajerová, nejdůležitější osoba mého dětství. Maminka bratrů Jana, Otakara a Alana. Dcera Monička ji zemřela šestiměsíční, proto jsem Monika. Se ztrátou babičky jsem se zřejmě nikdy nevyrovnala.

Babička Alenka a milované květiny... Foto Jan Roth

U křížku (zleva babička Alenka, já, bratranec David, teta Saša, sestřenice Simona, vpředu sestra Káta), za námi zvláštní světlo... babička za rok zemře... Foto Alan Pajer

To už sedíme na lavičce, její manžel tiše vedle ní, Peter a Tomík netuší, co se děje, vypadám rozrušeně. Ještě kávu přiděláme a já běžím pro záznamník:

„Nebude vám vadit, když si budu psát? Víte, vždycky jsem doufala, že se jednou potkáme.“

A tak píšu, rychle, jako ve snu, příběh mého rodného domu.

Příběh mého rodného domu – Češi a Němci a jak žili – spolu i bez sebe

„Vesnice byla vždycky chudá, závislá na dříví, které se spouštělo do Hřenska. Taký se tu pěstovala zelenina a ovoce, hlavně jablka,“ opakuje několikrát se zalíbením Elisabeth.

„Dům postavil jeden z mých prapradědečků, někdy kolem roku 1700. Vždycky jsme tu pak bydleli, rodina Richterova. Říkalo se

tu ‚Beim Glöckner‘,* protože jsme vedle v kapličce zvonili, to bylo pěkné.“

(Pane Bože, zrovna letos kapličku nádherně opravili, nosila jsem dělníkům kávu a vyzvídala – na jednom trámu našli vyryté „anno 1774“ a iniciály „F. F.“- tvrdili, že jsme možná první, kdo ten vzkaz z dávné minulosti uviděli.)

„Můj tatínek Rudolf Richter se narodil v roce 1905 tady dole, měli tu posteť. Vyučil se pokrývačem a byl moc šikovný. Celé vesnici pořád něco spravoval, střechy, okapy, plno nářadí tu měl, ano, tady v tom pokojíku měl dílnu.

Moje maminka se narodila jako Irma Richterová v roce 1909, ale nebyli příbuzní. To víte, bylo to časté jméno. Víte, jak je za vesnicí to hluboké údolí s několika domy, říkali jsme tomu der Buscherand, na okraji keřů...“

(Ano, vždycky jsem přemýšlela, proč se tam říká Na Bušerandě.)

„Tak tam se maminka narodila – a když si vzala tatínka, přestěhovala se sem do vesnice a ani jméno si měnit nemusela! Vzali se 31. prosince 1933.“

„Pane Bože, to už to bylo vedle v Německu špatné, věděli to?“

„Ne, určitě ne,“ řekne tiše. „My jsme tady vůbec nevěděli, co se ve světě děje,“ dodá pro jistotu.

„Měli jenom mě, jedinou dceru. Elisabeth. Narodila jsem se 19. listopadu 1934. Tady v tom domě.

Maminka měla dvě kozy a vepřík, přesně tam, kde máte koupelnu, a taky hodně slepic. Za školou jsme měli pole.

Tatínka odvedli v roce 1941. Dvakrát přijel domů, skoro jsem ho nepoznala. A pak už nic, žádná zpráva ani dopis; modlily jsme se, aby zůstal naživu. Bydlely jsme tu tři ženské – babička, tatínkova matka, maminka Irma a já.

Naštěstí naproti bydlela Augusti, tatínkova sestra se svojí rodinou, a tak jsme si pomáhali. Nahoře na půdě měla Augusti takový malý přístřešek, tam jsme se my ženské schovaly v květnu 1945, když vesnicí projížděli Rusové. Těch jsme se moc báli, kradli, na co přišli, a ženy znásilňovali.

Protože Augusti pomáhala českým lidem během války, mohla si vybrat, kdy odjede a co si s sebou vezme.

Odjela s rodinou hned v létě 1945, nejdřív do Duryňska, pak do Magdeburgu. Všichni už jsou mrtví, jenom jedna vnučka od Augusti,

* U Zvoníka.

Irmgard, ta žije v Kanadě a vždycky v srpnu za námi do Mnichova přijede. Když odcházeli, bylo jí šest let. Jakou ta bude mít radost, až ji budu o našem setkání vyprávět!

Babička s maminkou řekly, že my nikam nepůjdeme. Pořád jsme doufaly, že tatínek se přece jen vrátí. Ten rok byl ale těžký, nevěděly jsme, co s námi bude, od tatínka zprávy žádné.

Jednou v noci, vlastně už skoro ráno, bylo tak půl třetí, v létě 1946, najednou po celé vesnici bylo plno křiku a pláče. Zvonili, boučali na dveře, kdo neotevřel, tomu je rozbili. Vrazili k nám, řekli, že se máme rychle sbalit, a to bylo všechno. Byl to šok.“ Utře si slzy a podívá se po manželovi, jestli má pokračovat.

„Všechny nás shromáždili na návsi, rance jsme měli jen tak halabala sbalené, hlavně peřiny, babička pořád naříkala, že si musíme držet peřiny. Až do své smrti je nenechala vyhodit, ty staré peřiny.

Nejdřív nás naložili na nákladní auta a odvezli do Rabensteinu,* to byl takový sběrný tábor, podzemní továrna. Pak do Tetschen,** tam nás nechali dlouho. A pak nás jednoho dne nahnali do vagónů a řekli, že musíme pryč a že nevědí, kam pojedeme.

Bylo to hrozné, maminka pořád plakala.

Jeli jsme dál a dál na sever, až jsme dojeli do Rostocku, k moři. Tam si nás měly rozebnat německé rodiny. Ale to víte, nás nikdo neznal, moc nadšení nebyli.

Babičku si po čase našla Augusti a vzala ji k sobě.

A pak konečně maminka přes Červený kříž našla tatínka. Byl v americké zóně, v Mnichově. My ze sovětské zóny jsme nemohly za ním. Maminka ale rozhodla, že se pokusíme do Mnichova tajně dostat. Tak jsme zase jely přes celé Německo, přes čáru už jsme musely v noci, pěšky.“

Poprvé jsem se odvážila na něco zeptat: „A jaké to bylo, když se rodiče po těch letech setkali?“

(Asi jsem se bála, že to bude jako v *Manželství Marie Braunové* od R. W. Fassbindera.*** Jak nádherná Hana Schygulla pořád chodí po nádraží, na krku ceduli: „Viděl někdo Herrmanna Brauna, prosím?“ A pak se setkají a všechno je jinak...)

„Oni byli tak šťastní, že přežili, že se našli! Žili spolu až do

* Rabštejn, původně podzemní německá továrna, sloužil jako sběrný tábor pro Němce před odsunem.

** Děčín-Podmokly, původně dvojměstí, naše nejbližší velké město.

*** *Die Ehe der Maria Braun*, nádherný film Rainera Wernera Fassbindera, v němž se pokouší vyrovnat s nacistickou minulostí Německa. Září v něm v hlavní roli herečka Hana Schygulla.

*V r. 1929 odhalili na našem hřbitově
pomník padlým z první světové války.
A za deset let to začne nanovo.
Foto rodinný archiv*

tatínkovy smrti, on pracoval na stavbách a silnicích, to víte, tehdy se všechno stavělo znovu. Byli jsme chudí, moc chudí. Až v roce 1949 se to trochu zlepšilo, když Konrad Adenauer* udělal měnovou reformu.“

(Zase mám před očima obrazy z Fassbindera, jak nechá na závěr filmu jako v negativu defilovat německé kancléře od Konrada Adenauera až po Helmuta Schmidta** a k tomu drsná hudba a hlas, který říká: „Dali jste nám blahobyť, vzali jste nám duši!“ Točil to ovšem v době Rote Armee Fraktion,*** po roce revolucí 1968... a byl to on, věčný rebel. Z Německa nakonec musel kvůli veřejnému pohoršení odejít do Francie.)

Přemýšlím, že já jsem se tu narodila v roce 1966, kdy si Albert Speer**** do posledního dne odpykal tříadvacetiletý trest ve Spandau, jako jediný svědek ochotný o té době mluvit vydal vzpomínky „V srdci Třetí říše“ - a ztratil i poslední přátele včetně věrného tajemníka Wolterse. V rozhovorech s Gitou Sereny***** to vysvětluje tak, že vypověděl upřímně, k čemu došel.

* Konrad Adenauer, německý kancléř za křesťanské demokraty, jeden z otců zakladatelů sjednocené Evropy.

** Helmut Schmidt, německý kancléř za sociální demokraty, za války představitel hnutí odporu.

*** RAF, Frakce rudé armády, původně reformní hnutí, přešlo později k otevřenému teroru, únosům a vraždám.

**** Albert Speer, oblíbenec Adolfa Hitlera, architekt a ministr průmyslu třetí říše. V Norimberském procesu unikl díky svému šarmu a inteligenci trestu smrti a strávil tříadvacet let ve věznici v Berlíně-Spandau.

***** Gita Sereny, maďarská novinářka a spisovatelka. Podařilo se jí přimět Speera k dlouhým rozhovorům, zpracovaným v rozsáhlé studii *Albert Speer - jeho zápas s pravdou*, což je nejvýznamnější pohled „z druhé strany“, tedy z pozice těch, kteří nacistický režim nejen podporovali, ale přímo budovali.

Pradědeček Jan Roth, kameraman, původem z Náchoda. Foto rodinný archiv

Prababička Marie Rothová, roz. Hildebrandtová, jeho manželka. Foto rodinný archiv

Babička Alena Rothová, později Pajerová (její oblíbená fotografie). Foto ateliér Stroebinger

(Zahanbil samozřejmě všechny ty, kteří pilně budovali německý hospodářský zázrak a na nějaké hrabání se v minulosti neměli náladu. Co kdyby se pak někdo zeptal jich, co ONI v dobách Třetí říše dělali?)

A copak mi to připomíná s našimi komunisty dnes? Ti už se řádně OKLEPALI z listopadové revoluce. Situace, v níž by bývalí příslušníci NSDAP v Německu měli pětadvacet let po skončení druhé světové války takové sebevědomí a vliv jako dnešní komunisté v České republice, je nepředstavitelná.)

Elisabeth radostně pokračuje: „To se nám pak začalo konečně trochu dařit. Potkala jsem tady Kurta a v roce 1956 jsme se vzali. Děti nemáme, ale jsme spolu šťastní, vid’?“

Kurt s úsměvem přisvědčí.

„Tedy po pravdě, rodiče chtěli, abych si vzala syna Clarů-Aldringerů, znáte je?“

No jéje, nejbohatší rodina v širém okolí, kamenné lavičky v lese, největší hrobka na našem hřbitově.

„Vidíte, vystěhovali se taky do Mnichova a naši nás chtěli dát do hromady. Ale on byl moc starý a už jsem měla ráda Kurta. Tak jsem je zklamala. Stejně už nic neměli, jako my všichni,“ směje se.

Kameraman Jan Roth a režisér Martin Frič při natáčení. Foto rodinný archiv

Vánoce v Neratovicích (zleva pradědeček Roth, táta Ota, prababička Rothová, strýc Alan, babička Alenka, dědeček Otakar). Foto rodinný archiv

Bratranec David má narozeniny (zleva babička Alenka, David s vysněným nákladákem, prababička Rothová, Karel, teta Saša, strýc Alan, já, táta Ota, sestra Káta a máma Olga). Zřejmě poslední společné foto. Foto Alan Pajer

Seděli jsme na zahradě několik hodin, sousedi přinesli občerstvení a stará dáma Elisabeth jim za to ukázala skryš na jejich půdě, v domě, který patřival její tetě Augusti. Pak si s dojetím pomalu prošla celý náš dům, udělala fotografie pro svoji maminku.

Loučili jsme se jako starí známí.

19. července 2011, úterý

Vzali jsme s Peterem našeho Tomíka na procházku – došli jsme až k hřbitovu. Našli jsme hrobku Richterových-Clarových (občas se ty domluvené snátky povedly) a dali k ní květiny.

Poslední zemřeli před válkou.

Přemyslím celý den o tom, že tedy JE důležité vědět. Má smysl si pamatovat a říkat to dál, svým dětem, přátelům, bližním. Večer na půdě vyhrabávám s úzkostí svoje deníky od roku 1980 až dodnes a začínám psát.

(Do jednoho je halabala s hedvábnou československou vlajkou vložená suchá, polorozpadlá květina. Ta z Albertova...)

„Asanace“

Tak se v hantýrce StB nazývala obří akce, jejímž cílem bylo v letech po Chartě 77 dostat z Československa přední disidenty, jako byli Václav Havel, Ivan M. Havel, Jiří Dienstbier, Ludvík Vaculík, Ivan Klíma, Jiří Gruša, Petr Pithart, Václav Benda, Jiří Němec, Pavel Kohout, Julius Tomin, Václav Černý, Jiří Kolář, Jan Vladislav, Svatopluk Karásek a další a další.

Tedy nejen je, také jejich ženy a děti, tedy celé rodiny. Byla to proto akce nadmíru obtížná, vyžadující zvláštní lidi a rozpočty a „diferencovaný“ přístup k dotčeným obětem.

Jako dítě sotva patnáctileté jsem samozřejmě neměla ani tušení o tom, že nějaká „AKCE“ probíhá, jenom mi bylo divné, že rok dva po Chartě začali mizet lidé z okruhu přátel a známých mých rodičů a pak jako by se smyčka utahovala nenápadně čím dál víc, došlo i na rodiny nejbližší – Němcovy, Tominovy, Karáskovy. Nakonec i na nás, protože napětí doma dosáhlo svého vrcholu – a tam někde zřejmě skončila tichá dohoda mých rodičů, že ať se děje, co se děje, zůstanou navždy spolu.

Z bezradnosti a úzkosti, jež mne z toho všeho zavalovaly, jsem si začala psát svůj první deník. Osmého ledna 1980.

Až mnohem, mnohem později, mi Pavel Tigríd dal v Paříži mezi jinými vzácnostmi ze Svědectví také Český snář od Ludvíka Vaculíka.

*Střídání mluvčích Charty 77 (zleva
nahore Václav Havel, Jiří Dienstbier,
Ladislav Hejdlánek a Václav Benda.
Dole Jiří Hájek a Zdena Tominová).*

Foto Ondřej Němec

Vaculík začíná podle svých slov psát na pokyn Jiřího Koláře, jenž se zrovna vypravil na umělecké stipendium do Západního Berlína (ze kterého se pochopitelně nevrátí) v lednu 1979, v psaní pokračuje do jara 1980 a rediguje v průběhu celého roku 1980.

Tedy v době, kdy „ASANACE“ jela na plný plyn a také jeho nej-smutnější zápisy jsou o tom, kdo nedávno odjel (Zdeněk Mlynář, Karel Bartošek a jeho žena Susette, Jaroslav Hutka), kdo zřejmě chce odjet a kdo nakonec pod nátlakem odjede, ale chudák Ludvík to ještě netuší (tak blízký Jiří Gruša s Ivankou, Pavel Kohout s Jelenou, Jan Vladislav, Julius a Zdena Tominovi).

„Prostě každý den něco napiš, ono se z toho něco vyklube,“ řekl veselý

Pražská desítka – uvěznění představitelé Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (zleva nahoře Václav Havel, Otka Bednářová, Petr Uhl, Kamila Bielíková, Jiří Němec, dole zleva Ladislav Lis, Jiří Dienstbier, Dana Němcová, Václav Benda a Václav Malý). Foto Ondřej Němec

Kolář smutnému Vaculíkovi a přenechal mu svoje místo v kavárně Slavia mezi Josefem Hiršalem a Janem Vladislavem.

(Úplně ho slyším, mně totéž řekl v létě 1989 ve svém pařížském ateliéru, kterému důsledně říkal „dílna“, ještě s vysvětlením: „Víte milostivá, on každý pořád koumá o umění, ale ono je to řemeslo jako každé jiné, víme? Prostě každý den, od tolika do tolika, ať vás něco napadá nebo ne, sednete si na zadek, něco napíšete a ono se pak uvidí.

Já to dělám taky tak. Každý den jdu sem do dílny, obléknu si svůj pracovní plášť jako dělník v továrně, mechanicky si něco píšu a strhávám a lepím ještě od včerejška tady u toho stolu a pak to zase přemísťuju tady na ten druhý stůl a ono někdy – jenom někdy, milostivá! – mi z toho něco vyleze.

No a na tom pak kutám, zase každý den, ať se mi chce nebo nechce, protože ten můj galerista, znáte ho, on se vždycky přizene v pátek a chce, abych měl něco nového!

Ludvík Vaculík. Foto Viktor Stoilov

Ludvík Vaculík a Lenka Procházková se synem. Foto Viktor Stoilov

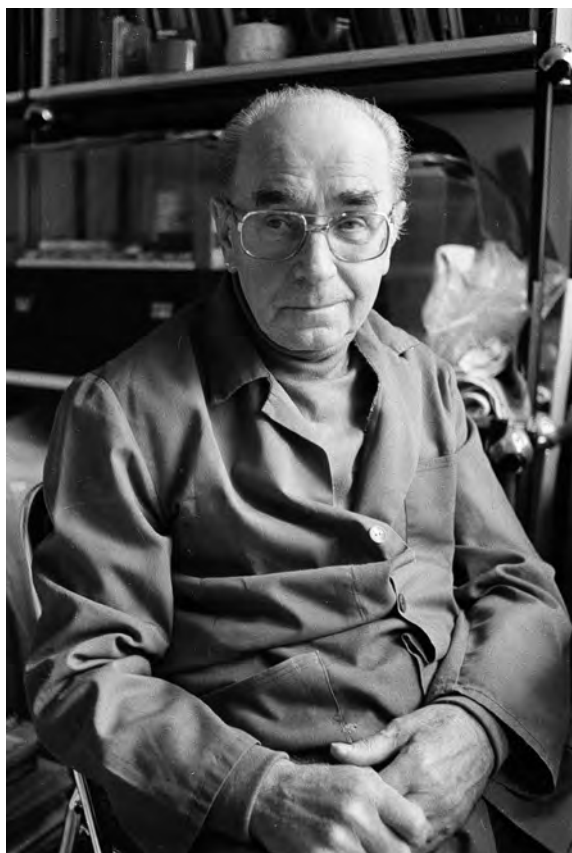
Chápete to? Jak já mám mít pořád něco nového?“ šibalsky se směje, protože oba víme, že panu L. někdy velmi rád podstrčí něco docela starého a ten pán si toho ani nevšimne.)

Takže tedy Ludvík Vaculík, ve věku dvaapadesáti let, stále ještě zdeprimovaný z neúspěchu jara 68, zklamáný malým dopadem Charty 77, pronásledováním na každém kroku a utrmácený vyráběním knížek v edici Petlice – což mu vlastně znemožňuje vlastní psaní – se pouští do jakýchsi deníků.

Neví v tom lednu 1979 nic – ani proč píše, ani pro koho, ani jaké budou postavy a zápletky toho příběhu, prostě píše a píše – až najednou zhruba po půl roce vidí, že ona se z toho jakási mozaika skládá.

A paralelně, v touž dobu, si malá vystrašená studentka začala na druhém konci Prahy psát deník, z podobně úzkostných pocitů.

Teprve po čase jsem si začala uvědomovat, že se mi pod rukama něco skládá.

*Jiří Kolář v exilu – jeho pařížský ateliér
v rue de Lillas. Foto Viktor Stoilov*

1980

Rok, kdy všichni odešli

10. ledna 1980, čtvrtek – můj první zápis do deníku

Mám pocit, že se poslední dobou něco divného u nás i kolem nás děje. Proto jsem se rozhodla si věci zapisovat, abych třeba jednou pochopila to, čemu teď nerozumím.

Tento deník – krásný, červený, se starou fotografií holčičky s trakařem plným květin – jsem dostala včera k narozeninám. Přinesli mi ho můj zlatý strýček Alan s tetou Sašou.*

Vánoce jsem opět prožila většinou v posteli, hned po Štědrém dnu jsme museli z chalupy přijet do Prahy, jako obvykle jsem měla teplotu. Od té doby ležím, beru prášky a většinou si čtu. Máma říká, že jsem hcípák, a táta, že jsem lemra a mám to z toho, že málo sportuju.

V sobotu u nás spal Jakub Němec** a v neděli jsme slavili ty moje narozeniny. Od té doby, co se vystěhoval jeho táta Jiří Němec do Rakouska, je u nás Kuba ještě častěji, mají se zvláště rádi s mým tátou.

Že by můj táta místo dvou holek vlastně chtěl aspoň jednoho kluka? Že by Kubu mrzelo, že ho jeho táta nevzal s sebou? Ale to by musel vzít přece všech sedm dětí Němcových a ještě Tobiáše Jirouse,*** ten je snad taky jeho. (To by ho ovšem Věra**** umlátila, kdyby jí Tobíka milovaného, kouzelného, chtěl odvézt!)

Dost se dívám sama sobě. Byla jsem přece tak zklamaná letos v létě na faře, plné neznámých mániček, jejich partnerek a dětí. Z koncertu nějaké zakázané kapely jsem nic nechápala, nikoho jsem

* Moje teta Saša, manželka Alana, také fotografka a výtvarnice, věrná souputnice svého manžela v dobách dobrých i zlých. Oslaví spolu letos obdivuhodné 45. výročí svatby.

** Kamarád Jakub Němec, nejmladší syn Dany a Jiřího, měl tragický osud. Byl často s námi, když byli oba rodiče ve vězení. Měl moc rád mého tátu. Výjimečně inteligentní, zápasil s mnohými démony v sobě – a když se konečně zdálo, že je na tom lépe, zabil ho řidič kamiónu na dálnici a ujel.

*** Kamarád Tobiáš Jirous, syn Věry Jirousové a Jiřího Němce, výtvarník a hudebník.

**** Moje oblíbená mentorka Věra Jirousová, skvělá básnířka a historička umění. Představila českému publiku výtvarníka Bohuslava Reynka a jeho manželku, básnířku Suzanne Renaud. Dala mi mnoho dobrých rad do života, včetně poučení „jak se chovat u výslechu“.

Zleva Jakub Němec, táta, Káťa, sestřenice Alena a bratranec David. Foto rodinný archiv

Němcovi a Jirousovi v Ječné (zleva dole Jakub N. s vlajkou, Teodor Marjanovič, Pavla N., Kristina Marj., Helena Marj., K. Kořánová, Ivan Martin Jirous, druhá řada zleva Tobiáš J., Dana Němcová, M. Kořánová, Veronika N., Jiří Němec, Jana N., nahoře zleva Jan, zvaný Dlouhán, P. Marhold, Věra Jirousová ve stínu, Markéta N., Pavel Zajiček, Milan (Mejla) Hlavsa. Foto Ondřej Němec

pořádně neznala, všichni byli rychle tak veselí, že se s nikým ani mluvit nedalo.

Přitom se nezměnila moje touha „k nim“ patřit, ani moje chování vůči Kubovi Němcovi a jeho kamarádovi Markovi Tominovi – ani moje smýšlení o nich. Zvláštní, protože oni samozřejmě patří do středu té společnosti, která mě tolik vystrašila.

A čím vlastně jsem byla vyděšená? Tím, jací oni – Němcovi, Tominovi, Jirousovi a další – prostě jsou, anebo tím, že já k nim nemůžu patřit?

A proč jsou to dva tolik vzdálené světy, ten disidentský a ten náš, jaký vlastně? A co všechno člověk musí udělat, aby přešel z jednoho do druhého, jestli to je vůbec možné?

(Slyšela jsem někde, že zahraniční novináři našim disidentům říkají „the merry ghetto“ – tedy „veselé ghetto“ a to by sedělo. Veselí jsou určitě, i když obklíčení policajty a hlídání na každém kroku. Otázka je, jestli chtějí být v ghettu a jak to ghetto otevřít?)

V každém případě Kuba je zajímavý, dokonalý posel mezi těmi

Jakub Němec v Ječné. Foto Ota Pajer

Jakub s mým tátou. Foto Ota Pajer

Jakub se žení. Foto Ota Pajer

dvěma světy – je jeden z nich a přitom jako by se od nich odlišoval, chtěl by být ještě i jinde, u nás.

Proto má tak rád mého tátu? V neděli po oslavě, když všichni odešli, jsme spolu uklízeli a povídali si hodně upřímně. Mluvili jsme o jeho vystěhovaném tátovi, o Rakousku a o všem kolem toho.

Mám teď pocit, že Kuba mi řekl víc, než chtěl, odložil na chvíli tu masku lehkosti a řekl: „Víš, já jsem někdy nešťastný mezi tou spoustou lidí u nás v Ječné.“*

Byla jsem překvapená: „Ale Kubíku, já jsem naopak smutná, že jsem se nenarodila u vás v Ječné, že moji rodiče nebojují jako Jirka a Dana a Martin a Věra!“**

(Naši když bojují, tak jeden s druhým, to jsem už nedořekla.)

Kuba je ovšem lumpík – možná, že tím chtěl zamluvit svoje neúspěchy ve škole, na které jsem narazila. Mám od jeho sestry Markéty nařízeno občas zkontrolovat Kubovi žákovskou knížku a to je vždycky zážitek!

„Kdyby to záleželo na mně, byl bych už dávno v Rakousku se svým tátou.“

Zeptala jsem se: „To by ti nevadilo, že bys nás kamarády už nikdy neviděl?“

„Hm. To bych taky nechtěl,“ řekl smutně a už jsme o tom nemluvili. Nakonec mi slíbil, že příště přinese učebnici češtiny a že mu vysvětlím, čemu nerozumí.

„Dokud neumíš pořádně česky, tak se asi těžko naučíš německy, že,“ vyjela jsem na něj, když už jsem o ten rok starší.

Pochybuju ale, že to udělá a mám strach, že se urazil, když mu to všechno došlo. Přece jen nemůžu odhadovat všechny jeho reakce, i když ty modré oči vypadají tak průzračně a úsměv tak upřímně.

* Ječná ulice, byt manželů Němcových, legendární centrum undergroundu v sedmdesátých a osmdesátých letech.

** Jiří Němec, Dana Němcová, Ivan Martin Jirous a Věra Jirousová.

13. ledna 1980, neděle

Po okouzujícím spolužákovi Petru Malíkovi* už se mi nestýská. Tedy, chci říct, že mnohokrát si na něj za celý den ani nevzpomenu, a to je pokrok.

Měli jsme jet na chalupu do Benetic,** nakonec jsme zůstali v Praze.

Tedy mi nic nebrání se učit - němčinu a angličtinu a vůbec. Měla bych udělat tolik věcí, a přitom jsem tak líná. Nemám žádnou omluvu. Je to zoufalé.

Kubovi udílím rady - a já? Myslím, že se nikdy anglicky ani německy nenaučím, se svojí roztěkanou povahou. Přitom to jediné můžu brzy potřebovat.

Před chvílí tu byl strýček Alan s Davidem a Alenkou. Z mého bratrance Davida se stal poslední dobou zábavný kluk, se kterým se dá mluvit. A tak jsem měla důvod zase nic nedělat.

Když jsem dostala tenhle nový deník, chtěla jsem ten starý vyhodit. Ale pak jsem si ho přečetla a zjistila, že je tam pro mě dost poučných věcí. Hlavně, co se týče vztahu k Petrovi, všechno se pořád opakuje. Vždycky chvíli nesmírná radost a nadšení. Všechno je růžové.

Vzápětí, třeba za dva dny, je všechno černé a sama sobě se divím, kde jsem vzala ty naděje? To ale bývalo. Dobrý pocit, doufám, že mi vydrží déle než ty předcházející.

Hrozně ráda bych nahlédla za oponu budoucnosti, věděla, co mě

* Spolužák Petr Malík nakonec také emigroval, přes utečenecký tábor v Traiskirchenu u Vídně se dostal do Londýna, později do Chicaga a New Yorku, je úspěšný právník a ekolog v USA.

** Do rozvodu rodičů naše chalupa na Vysočině, v rodném kraji táty.

Žádost Petra Malíka o vízum. Foto Petr Malík

Parolee A 26 829 404	
EXAMINATION OF APPLICANTS FOR UNITED STATES VISAS	
PLACE	American Embassy
DATE OF EXAMINATION	Nov. 27, 1984
AMERICAN CONSUL AT	CITY: Vienna COUNTRY: Austria
NAME	MALIK, Petr
AGE	18
WHO BEARS PASSPORT NO.	
ISSUED BY	
FOR	
For evidence of any of the following conditions:	

Kamarád Petr Malík a jeho bratr Igor čekají na americké vízum, za nimi nepěkně proslulý uprchlický tábor Traiskirchen u Vídně. Foto Petr Malík

čeká. Tak ráda bych věděla, jaké budu mít názory na stejné věci třeba za dva roky. Taková doba vypadá jako věčnost.

Jaké budou moje vztahy s Němcovými, s veselým ghettem? Budu se jim přibližovat nebo vzdalovat? Co si budu myslet o tom všem, co oni „vědí“ a já jenom tuším?

Ale co když taky odejdou? Často mám smutný pocit, že VŠICHNI odcházejí.

Navždycky.

Jenom my zůstáváme. Nejhorší je, že odcházejí i Karáskovi. Vím to už dlouho. Loni v létě jsme seděli na mlýně v Prosíčkách* kolem ohně a čekali na Sváťu, který byl v Praze u výslechu. Čekal asi, co se bude zase dít, před odjezdem z něj vypadlo: „Vždycky mě provokují, abych se na ně vrhl. A pak mě zavřou znovu, tentokrát na dlouho.“

Jásali jsme proto, když konečně pozdě večer přijel.

„Zahraj, Sváťo, zahraj,“ volali jsme, aby nás dospělí nezahnali rychle spát do stodoly na seno. Vzal kytaru do ruky, díval se na ni smutně, ten neporazitelný Sváťa, a pak řekl: „Děti, praskla struna...“

Ten den prý pochopil, že příště už po nich skočí. Je velký a silný, je nepřírozeně, aby ho v přesilovce mlátili jenom proto, že je farář a hlásá nenásilí.

* Když StB zlikvidovala komunitu disidentů v Řepčicích pod záminkou, že tam bude parkoviště, sehnal můj táta kamarádovi Sváťovi rozpadlý mlýn nedaleko od našich Benetic. V r. 1980 řekla StB majitelům – architektce Janě Jonákové a evangelickému faráři Svatoplukovi Karáskovi –, že jim usedlost i pozemky opět zabaví. Že tam bude pionýrský tábor.

*Svatopluk Karásek, zlatý,
neporazitelný Sváťa*

A tak se vystěhují. Obdivovaný Sváťa, milovaná Staňa,* Šimon, Adéla i ta malá Kikinka...**

Neskutečný pocit, když se řekne „musíme se vystěhovat“.

Uvidím ještě někdy v životě Adélu? Jaká bude? A tak je to i s ostatními, o jejich budoucnosti netuším vůbec nic.

Kdo tu kromě nás zůstane?

Ještě aby tak odešel Petr Malík! Má přece tátu z mně neznámých důvodů ve vězení! Je to něco „ekonomického“, ale to může být cokoliv.

Ale já jsem se přece rozhodla, že už si ho nebudu všimát. Nezajímá mě. Ne, prostě ho budu ignorovat. To ovšem znamená, že nemůžu chodit do školního klubu v Kladské. Ne, ne, nechci podlehnout nějakému klamu zase – kvůli jednomu úsměvu!

20. ledna 1980, neděle

Byla tu Adéla Karásková se svojí kamarádkou Nicolou. To je tedy zvláštní dívka, jako by byla mámou své mámy, krásné Mileny, partnerky Žluťáka.***

Šly s Kátou do kina.

Často mě napadá, že moje sestra Káťa je nějak na život líp připravená než já. Poznala totiž, co je přátelství, už v raném věku. Má víc kamarádů, než mám nebo jsem kdy měla já. Káťa si každého umí získat. A hlavně – nevnímá to napětí v naší rodině i kolem ní. Jako by byla v zákrytu za mnou.

Se mnou je to naopak – všeho se hrozně bojím... Teď právě těch vyšetření všelijakých. Mám z toho úplnou hrůzu. Vlastně očekávám pořád nějaký průšvih. Taky nejsem vůbec schopná přinutit se k učení.

Kdybych aspoň dělala tu němčinu nebo angličtinu, to mě přece baví a taky to můžu potřebovat, kdybychom přece jenom ŠLI TAKY?

Musím – nebo bude pozdě a pak už to najednou nezvládnou.

Dozvěděla jsem se, že ve mě táta skládá velké naděje. To mám radost! Dostali jsme se k tomu v souvislosti s narozeninami bratrance

* Stanislava Karásková, první manželka Sváti, psycholožka, přítelkyně mojí mámy. Vystěhování těžce nesla a návrat po revoluci nepřežila. Zemřela na mrtvici v r. 1996 v Curychu těsně před tím, než se měla do Prahy vrátit.

** Staňa a Sváťa Karáskovi měli Adélu, Šimona a Kristýnu. Dvojčátka, předčasně narozená, jim zemřela v nevytopené sanitce cestou do nemocnice. Nikdy nevysvětleno.

*** Josef Hrubý, zvaný Žluťák, otec kamaráda Marcela, spolujitel vyhlášeného zámku v jižních Čechách. Bujaré koncerty, večírky, bohužel sledované Státní bezpečností.

S Káťou nad literaturou. Foto Ota Pajer

Vlasty* z Hradce, byla tam jeho sestřenice z Německa. Mluví německy skvěle, pro mě vrchol úspěšnosti, nevím jen, jestli štěstí.

Může tam být šťastná, Češka v Německu?

Zapomněla jsem – byl tu Jardík Kukal** s malou Lídou. Jak závodila v miminčím lezení s Kikinkou na mlýně, to loňské léto. To POSLEDNÍ léto, jak vím teď.

Dali jsme tehdy mezi malou Kukalovou a Karáskovou jablko a pak se váleli smíchy, jak k němu lezly dvě holčičky s velkými plínami v dupačkách, každá z jedné strany, jako dva chrobákové. Jardík je hodný, roztomilý v těch svých lacláčích, asi to taky nemá s Petruškou lehké.

„Chudák Jardík! Ten by Lidunku snad i kojil,“ řekl jednou posměšně táta. Mně se ovšem přesně takový tatínek líbí.

Dívali jsme se na film o Marii Curie a máma si chtěla vlézt na pohovku k tátovi. Četl si zrovna něco o císaři Neronovi, tak jen zabručel, že je tam málo místa – a máma se rozbrečela! Dost malicherná příčina, ale já se jí nedivím.

(Večer se modlím: „Bože můj, prosím tě, dej, ať jsem zdravá – bojí se bolesti, a hlavně, prosím tě, nechci do nemocnice. Bylo by to určitě jako vězení.“)

21. ledna 1980, pondělí

Už jsem měla jít do školy dávno, ale doktoři mě nepustili. A tak budu zítra ze všeho zkoušená. Najednou.

Strašně bych si přála, abych měla nějakého věrného kamaráda,

* Vlastimil Hovorka, jeho žena Alena, sestřenice táty a její bratr Josef Pajer, bratranec táty, jsou jeho posledními pouty s původní rodinou na Vysočině.

** Jaroslav Kukal, fotograf, signatář Charty 77, mánička, nesmírně laskavý člověk. Zemřel při tragické autonehodě ve Francii v r. 1990, když poprvé vyjel na svobodu, na Západ.

který by mě měl doopravdy rád. Bohužel, Kuba si vymýšlí každé druhé slovo. Už vůbec nevím, čemu z jeho historek věřit, jeho fantazie je nekonečná.

Včera v neděli jsem tu v našem velkém bytě v Krkonošské byla zase sama a Kuba Němec s Tedíkem Marjanovičem* jeli do Benetic s našimi. Byla jsem nakonec ráda. Průšvih s Kubovou omluvenkou, kterou jsem mu napsala, zřejmě dokonale, se zázrakem nekonal. Aspoň Kuba to tvrdí.

Jinak se mu ale nedá věřit. Lže i v případech, kdy to vůbec není nutné. A proč by měl spoléhat na to, že já ho ze všeho vždycky vysekám?

Ještě k Petrovi Malíkovi – končím, nebudu už sloužit jako objekt jeho ironických poznámek. Hraje si se mnou... Jestli chce odejít, ať to zkusí. Jak si představuje, že ho nezletilého se zavřeným tátou někam pustí?

30. ledna 1980, středa

Jsem opět nemocná, takže jsem pro změnu doma.

V neděli přišla Adéla Karásková. Zřejmě to je jedna z posledních nedělí, kdy můžeme být všichni spolu.

Dostali už totiž VYSTĚHOVÁNÍ. Hrozně rychle, zdá se mi. Chtějí se jich zbavit, než si to Sváta rozmyslí. Ach Bože, kéž by si to rozmyslel!

A jako náhodou jsem poslední dobou pořád nemocná – mandle, záda, oči, štítná žláza, vždycky mi něco najdou. Snad mě uzdraví Jugoslávie, letošní rok je totiž u nás ve znamení výjezdní doložky na ten skoro Západ.

31. ledna 1980, čtvrtek

Táta mě už asi opravdu nemá rád. Chová se ke mně přezíravě a ironicky. Na Káťu je kupodivu pořád hodný, asi proto, že je malá. Přestávám rozumět těm tátovým náladám. Když jsem byla menší, nepochybovala jsem, že mě rád má, i když tím svým zvláštním způsobem.

Možná, že je lehčí mít rád malé, ještě roztomilé děti jako je Káťa nebo vlastně i Kuba s těmi svými nápady. Možná jsem opravdu „přemoudřelá“, jak táta onehdy podotkl.

* Kamarád Teodor Marjanovič, syn nejlepší přítelkyně Dany Němcové, psycholožky Heleny. Díky slovinskému tatínkovi žil tak trochu na Západě, tedy v našich očích. Novinář, odborník na zahraniční politiku v MF Dnes.

Maškarní ples na chalupě v Beneticích (zprava Káťa, kamarád Honzík, bratranec David a já jako dozor). Foto Alan Pajer

Strýc Alan pro nás udělal maškarní na lyžích v Krušných horách (zleva já, Káťa, sestřenice Alena, bratranec Viktor, Alan a bratranec David). Foto Saša Pajerová

16. února 1980, sobota

Někdy se to ovšem dospělým hodí, že jsem o tolik starší. Hlídám sama děti celý víkend – je tu Káťa, Adéla, Šimon, bratranec David,* Bára, druhý bratranec David,** Alenka a Nicola – šli jsme všichni na maškarní ples.

Máma s tátou a Alan se Sašou jsou na túře v Krkonoších. Zvládla jsem to.

10. března 1980, pondělí

U Alana na chalupě pod Klínovcem, na Suché, tam je to krása. Všichni na nás byli hodní a jezdila jsem na opravdové sjezdovce!

Doma nás ovšem přivítal táta hrozně. Alan mu nic netuše řekl, že jsem chodila pozdě spát, protože jsem se učila, že jsem ho přemlouvala na televizi kvůli Kátě a Davidovi a že jsem chtěla pít černé kafe.

„Ale Oto, Monika taky každý den myla nádobí a uklízela a občas i vařila,“ drmolil rychle Alan, protože viděl, že je zase zle.

Táta dostal úplný záchvat. Křičel hrozně, já jsem brečela a Alan byl vedle. Nevěděl chudák, co má dělat, snad si i říkal, že to s bráchou vždycky myslí dobře a pak se to nějak zvrtně. Na týden nás vezme na hory a Ota teď na něj zase řve.

* Bratranec David Pajer, syn Alana, také fotograf a grafik. Nadšený sportovec a DJ.

** Bratranec David Janovský, dopravní inženýr. (Pohlídal mi ochotně v sobotu 18. 11. 1989 malou Emičku, čímž mi umožnil zúčastnit se zakládání stávkových výborů pražských vysokých škol na kolejích Hvězda.)

Jako by to nestačilo, má Alan nějaký průšvih v práci, slyšela jsem šeptání našich, že ho chtějí vyhodit.

14. března 1980, pátek

Mám v Kladské* samé jedničky a dvojky jen čtyři, takže bych teoreticky nemusela dělat zkoušky na gymnáziu. Kdyby mě tam ovšem chtěli přijmout. Už trochu vím, jak se asi cítí děti Němcovy a Tomínovy a Karáskovy, na gympl nemůžou ani pomyslet.

Soudružka učitelka na Stáňu Karáskovou onehdy přede všemi rodiči na třídní schůzce: „Paní Karásková, já nevím, co s tou vaší Adélou dělat. Je úúúplně nezvladatelná. Podívám se na ni a vidím – ta holka už si zase myslí to svoje!“

Na to se Stáňa překvapivě vzchopila: „A to si má, paní učitelko, myslet to VAŠE?“

Zlatá Stáňa.

21. března 1980, pátek

Zkoušky na gymnázium bych vzhledem ke známkám dělat neměla, ale kvůli mně vymysleli, že budu muset. Reálné je tedy, že mě vzít nechtějí.

„Záleží to na řediteli té školy, a z té vaší rodiny nebude jednoduché dostat se na gymnázium, to víš...“ řekl mi důvěrně pan učitel Bošek. Ví snad něco, co já nevím?

Vůbec netuším, co bych jinak dělala. Zahradnici jako Margot Němcová,** ta nejchytřejší z nás? Nebo co vlastně dělá Nika,** když studovat nesmí? Proč se jí bojím zeptat? Protože si myslím, že mě se to netýká? Jenom proto, že jsem vyhlášený šprt?

* ZDŠ Kladská na Vinohradech, německá jazyková škola, nasměrovala mě i na ruštinu a angličtinu. Oslavili jsme letos 111. výročí jejího založení.

** Markéta Němcová, zvaná Margot, nejstarší dcera Dany a Jiřího, pracovala jako zahradnice. Vedla širokou domácnost, když rodiče byli ve vězení. Mohla vystudovat PF UK až po revoluci. Moje kolegyně na ministerstvu zahraničních věcí, velvyslankyně v Polsku a v Albánii, kde náhle, nečekaně zemřela.

*** Veronika Němcová, zvaná Nika, sestra Jakuba, Markéty, Pavly, Jany, Ondřeje a Davida. Jak už bylo řečeno, Němcovi měli sedm dětí, což mě fascinovalo.

*Karáskovi slaví Vánoce už po
vystěhování do Švýcarska
(zleva Adéla, Kristina, Sváta a Stáňa).
Foto Šimon Karásek*

Sama sobě nerozumím. Od chvíle, kdy jsem konečně pochopila, že studovat možná opravdu NEBUDU, jako by se všechny moje myšlenky a přání vymkly z navyké cesty.

Učit se, vědět víc, být dobrá nebo ještě lepší, to byla donedávna pohodlná, vyježděná cesta. Ne že bych se tím vždycky řídila, ale aspoň jsem věděla, co se po mně chce. Najednou nejistota, zmatek.

Vím, že to není správné, ale celé dny a noci sním o někom, kdo mě zachrání. Nemá konkrétní podobu, ostatně docházím k názoru, že všechny moje „lásky“ a „přátelství“ vlastně nebyly city k tě či oné osobě (Emil v Janově, Petr v Kladské), ale vztah ke snu, který jsem si sama vytvořila. Je mi z toho divně, nerozumím tomu.

Navic, proč by mi měl někdo pomáhat? Proč bych na to zklamání nemohla být sama jako tolik jiných?

Podvědomě se do těch kolejí vzorné studentky stejně vracím, protože zatím neumím nic jiného.

Nechcete mě na gymnázium? Začala jsem tedy chodit na tajné kurzy angličtiny pro lidi z Charty 77.* Přípravuje to skvěle, zajímavě, s pomocí kanadské ambasády Jana Převraská. Je milá a má ještě tlustší brýle než já. To potěší!

Ale brzy zase problém - Jana má zažádáno o vystěhování a bude chtít bohužel co nejdřív odjet do Kanady. Chápu, že musím makat rychle. (Asi jsem se v mezichase přece jen v Kladské a sama leccos naučila, Jana mi naznačila, že bych ten kurz mohla vést po ní.)

Náplast na pošramocené sebevědomí? Na střední školu se nedostanu, ale učit dospělé anglicky a německy, to zvládnu?*

Do angličtiny chodí taky dvojčata Honza a Štěpán Brožkoví, milí a hezcí kluci. Zdají se mi chytrí, ale jsou někde v učení, kvůli svému tátovi. Ó ta hrůza, jenom pomyslet.

Učeň. Učenka? Asi učnice, to je vyhlídka!

„Studovat? Ne, to tedy my nemůžeme,“ smáli se, jako by to bylo nějak legrační. A pro mě je to největší drama.

* Anglické kurzy začala kanadská ambasáda organizovat původně pro signatáře Charty 77, u nichž bylo jasné, že se budou muset vystěhovat. Rychle se rozšiřovaly a StB dováděly k nepříčetnosti. Připadalo mi to nelogické, vždyť ty lidi stejně chtěli násilně dostat z Československa, tak proč je nenechat učit se angličtinu nebo němčinu?

** Skutečně jsem po vystěhování Jany Převraské jeden kurz převzala a byla jsem hrdou paní učitelkou. Na StB moje nadání neocenili, zavedli na mě v 16 letech první (signální!) svazek „Monika“ a jednoho dne si pro mě přijeli rovnou na gymnázium. Zachránila mě zástupkyně ředitele Dana Martínková, manželka člena ÚV KSČ Martínka. Měla mě ráda, a hlavně - vyhrávala jsem jí soutěže v ruském jazyce, např. Puškinův památník.

Nejhorší ale bylo, že se o všem bála mluvit. Za celou dobu se mi nepodařilo zjistit, jestli vůbec ví, že opravdu existuje západní Německo? Dívá se na západoněmeckou televizi, poslouchá rakouský rozhlas jako já? Němčina je její rodný jazyk, ale ví něco vůbec?

Se mnou ovšem taky puberta lomcuje, nemám co říkat. Vím dobře, že nijak úžasná nejsem, aspoň sobě tady do deníčku si to přiznám.

Musela jsem se smát, když jsem včera slyšela říkat tátu: „Olino, jestli tu pionýrku německou tady někdo zbouchne, tak jsme v háji. To by nám ještě scházelo! Řeknu ti, ještě štěstí, že náš Moňous...“

Takže děsná Bettina mi doma vylepšila kádrový profil!

29. května 1980, čtvrtek

Poslední den ve škole. Základní jazyková škola v Kladské. Je to zvláštní, ani se nic nepříhodilo. Prostě jsme se rozloučili a po šesti letech konec. S většinou holek jsem si vyměnila adresu a telefony, ale zdá se mi, že to byla spíš zdvořilost. Možná, že jsem měla nějaký ten mejdan na rozloučenou přece jen udělat.

Měla jsem ale strach. Že táta udělá nějakou scénu. Nemluví s ním od té doby, co mě zmlátil v Husově ulici. Byla jsem tehdy za mámou v práci, její kolegyně mě chtěla vzít na zmrzlinu a táta se strašně rozčílil. Záchvat. Bušil do mě a dal mi nakonec hroznou ránu do zad.

Ležela jsem na chodníku, vyražený dech a říkala si: „Teď ho asi zavrou.“ Přišel policajt a něco si napsal, nic z toho kupodivu nebylo. Máma ho z toho zřejmě vysekala. Nepochopila, že kdyby ho sebrali, dal by si příště pozor?

Nevím, co se to s námi všemi děje. Nejhorší je, úplně nejvíc mě štve, že máma dělá jakoby nic. Asi má tátu až nepřítelně ráda.

Mám jí ale opravdu za zlé, že když už neumí pomoci sobě, neochrání ani nás, svoje děti. Káťu a mě. Vždycky, když je máma v háji a brečí v koupelně pod umyvadlem, slibuje mi, že se s tátou rozvede. Načež za pár dní se oni dva jako zázrakem usmíří a máma je schopná říct: „Hele, Moničko, od tebe já si svoje krásné manželství zničit nenechám!“

Pochybuju, že by si inteligentní máma takhle mohla představovat krásné manželství, spíš se bojí být sama. Taky je jí trapné, aby ona, psycholožka v Manželské(!) a rodinné poradně v Nuslích, musela na jednu vysvětlovat, že ty modřiny nemá z padání ze schodů a že vlastně, mimochodem, milí kolegové, budu se po patnácti letech rozvádět.

Pro mě ale přece jedna dobrá zpráva – po všech scénách a nervech k prasknutí mě vzali na gympl, dokonce na moje vysněné anglické

gymnázium na VÍTĚZNOU pláň, to je slibný název. Ve chvíli, kdy už jsem přestávala doufat.

Většina mých spolužáků z Kladské jde pokračovat v němčině na gymnázium Wilhelma Piecka na náměstí Míru, ale mně už ta němčina nějak stačí. A taky se odříznu od toho ne-kamaráda Petra, když už ne-opětuje moje tak upřímné city. Ještě bude litovat, jednou!*

S mámou chodíme dál do tajných kurzů angličtiny. To je moc dobré, povzbudivé. Poslali nám dokonce z ambasády inspektora, Pavla Š., moc sympatický kluk, perfektní angličtina, úplně dokonalá.

Odjíždí do Švédska. To je mezi námi oblíbená země, prý berou emigranty a jsou na ně hodní. Škoda ho, takový chytrý člověk.

„Už mi ale nic jiného nezbyvá,“ řekl bez nějakých detailů. Pak jsme si povídali víc, vyprávěl, že jezdil poslední dobou úmyslně stopem po Čechách a zkoušel mluvit s lidmi o politice. Prý ho to zklamalo.

Zvláštní metoda, to mě nikdy nenapadlo!

18. června 1980, středa

Na rozloučenou se školou v Kladské ještě zájezd do Lipska. To byl tedy zážitek – jak mi už tady připadala Bettina utržená od řetězu, ve svém prostředí se rozjela, hned mě přešla chuť ji napodobovat.

Matkou v patnácti bych byla nerada.

Bude mi chybět Jan Bubník, náš starý pan učitel němčiny. Byl prostě skvělý. Jako by z něj trochu spadly pražské chmury, kvůli kterým mi ho bylo vždycky líto – ostatní učitelé si ho neváží, protože není ve straně, takže postup už neudělá. Děti ho zlobí, protože je příliš hodný.

V Lipsku ale ožil – jeho dokonalá němčina, elegantní vystupování džentlmena, znalosti historie – všichni koukali, když nás vzal do kostela sv. Tomáše a sv. Nicolaie a na Völkerschlachtdenkmal.**

Tam na mě šla hrůza – z té stavby, z těch mrtvých, z toho vzývání smrti. Fuj, jak válečnické, chtělo by se říct. Měl to být pomník míru...

Pan učitel Bubník, veselá Eva Suchá*** a Petr Malík, nespolehlivý, nedosažitelný, přitom tak obdivovaný Petr, po těch se mi bude na gymnáziu stýskat.

* Litovat budu já, až se za něj za pár let bezhlavě vydám do Vídně, abych ho tzv. přiměla k návratu z emigrace. Bez varování mu chudákovi zdeptanému z tábora v Traiskirchenu vyklopím, že utíkám taky, tedy s ním a s jeho bratrem. Načež ho zachráni až bratr Igor, který rezolutně prohlásí, ať mažu domů, že mají svých starostí dost.

** Pomník Bitvy národů, pochmurný!

*** Kamarádka Eva Suchá, později Svobodová, novinářka v ČTK, dnes mluvčí pojišťovny Uniqua.

Petr mi později napsal z emigrace:

„Ptáš se, co to s člověkem dělá a nedělá, když je v situaci jako já. To je téma určitě na víc, než ten zbytek stránky, co před sebou mám. Tak jen tolik, že je určité donucený si to všechno přebrat a něco s tím udělat.

Život je teď trochu jiný než předtím, myslím tím být ráno vzbuzený mámou, mít připravenou snídani, sedět přes den ve škole, odpoledne se ozrát, doma dostat večeři a vynadáno, a tak pořád dokola.

Všechny takový věci jako škola, práce apod. zvládám (nechci to zakřiknout), ale žít tak, jak chci, to se mi zatím nedaří.

*Občas si připadám, jak se praví v jedné písničce: I don't think I can take it anymore, I'll crawl away and die...**

Třeba dneska odpoledne jsem byl jen kousek od toho, abych sebou seknul na chodník a začal sebou mlátit a řvát.

Jindy je to lepší.“

Zůstala jsem na ten dopis zírat. Můj silný, obdivovaný, samostatný Petr.

Vysvětlení ze svazků StB

Asi by bylo spravedlivé tady uvést okolnosti, o kterých jsem tehdy neměla tušení, které ale zřejmě ovlivnily nervózní, výbušnou atmosféru u nás doma a možná i záchvaty vzteku mého táty.

Začátkem těch vytoužených prázdnin, 8. července 1980, už totiž příslušníci Státní bezpečnosti v Hradci Králové – útvar Havlíčkův Brod usoudili, že můj táta si zaslouží soustředěnější pozornost a začali se mu věnovat.

Nepožádal sice o vystěhování jako mnozí jiní, nepodepsal ani Chartu 77, stýkal se ale přátelsky s nevhodnými lidmi – hlavně se Svatoplukem Karáskem a jeho okolím (Jonákovi, Tominovi, Němcovi).

Taky měl (na tu dobu) dlouhé vlasy, které si ani na naléhání babičky nedal ostříhat. O mnoho let později mě pobavilo, že ve svazku ministerstva vnitra pod registračním číslem 18735 je tátova fotografie z vojenské knížky v posádce v Domažlicích, takže se slušivým komunistickým sestřihem.

* Myslím, že už to nesnesu, odplazím se pryč a zemřu.

